

Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Кафедра арт-менеджменту та івент-технологій

Освітньо-професійна програма
«Крос-культурний менеджмент»

КОВАЛЕНКО ЄЛЕНА ЯРОСЛАВІВНА
кандидат економічних наук, доцент

Профайл викладача на сайті кафедри, в соцмережі:
<https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-praktichnoji-kulturologiji-ta-art-menedzhmentu/kafedra-art-menedzhmentu-ta-ivent-tehnologij>

Е-mail викладача: ekovalenko@dakkim.edu.ua

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Менеджмент об'єктів історико-культурної спадщини»

Рівень вищої освіти	Другий
Складова навчального плану (обов'язкова, вибіркова)	Вибіркова
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	4 кредити / 120 годин
Вид підсумкового контролю	Диференційований залік
Посилання на освітній контент дисципліни в CMS Moodle (за наявності) або на іншому ресурсі	https://classroom.google.com/c/MzcxMDg3MDAxODY4?cjc=42d3lmp
Мови викладання	Українська, англійська

Цілі навчальної дисципліни

Мета дисципліни полягає у формуванні системи теоретичних знань і практичних навичок щодо управління об'єктами історико-культурної спадщини.

Завдання: освоєння студентами сучасної системи менеджменту об'єктів історико-культурної спадщини, опанування її основних принципів, методів побудови й механізмів функціонування в Україні та світі.

Предмет: система управління об'єктами історико-культурної спадщини.

Здобувачі вищої освіти повинні набути:

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК3.Здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ЗК4.Здатність приймати обґрунтовані рішення;
- ЗК5.Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

- СК5.Здатність організовувати та реалізовувати науково-дослідні, науково-виробничі, соціокультурні проекти;
- СК6.Здатність швидко адаптуватися до викликів часу до специфічних умов і напрямів професійної діяльності;
- СК7.Здатність здійснювати експертизу та надавати консультаційну допомогу у розробленні соціокультурних проектів і програм;
- СК9.Здатність працювати з високим ступенем автономії, оцінювати потенційні результати, обмеження та ризики, брати відповідальність за планування і реалізацію соціокультурного проекту;
- СК10.Здатність до прогностичної та проектної діяльності у сфері культури, моделювання інноваційних соціально-культурних процесів і явищ, виявлення тенденцій їх розвитку.

Програмні результати навчання:

- ПРН1.Відшукувати, аналізувати та оцінювати інформацію, необхідну для постановки і вирішення як професійних завдань так і особистісного розвитку;
- ПРН2.Використовувати на практиці фаховий науково-термінологічний апарат, вміти представляти підсумки виконаної роботи;
- ПРН4.Здійснювати власну наукову та професійну діяльність з дотриманням вимог чинного законодавства;
- ПРН5.Використовувати міждисциплінарний підхід до вирішення складних задач і проблем соціокультурної діяльності;
- ПРН6.Аналізувати та оцінювати ризики, приймати ефективні рішення з питань соціокультурної діяльності;
- ПРН8.Використовувати «модель 4к» для розв'язання задач і прийняття рішень, ведення переговорів і наукових дискусій у сфері менеджменту соціокультурної діяльності;

- ПРН10. Здійснювати стратегічне, діагностичне, оперативне управління соціокультурними інституціями і проєктами;
- ПРН12. Збирати необхідні дані з різних джерел, обробляти і аналізувати їх практичні результати із застосуванням сучасних методів та спеціалізованого програмного забезпечення.

Перелік тем

Змістовий модуль № 1.

«ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»

- 1.1. Менеджмент історико-культурної спадщини як специфічна галузь менеджменту життєдіяльності суспільства.
- 1.2. Система управління об'єктами історико-культурної спадщини .
- 1.3. Державна реєстрація об'єктів історико-культурної спадщини.

Змістовий модуль № 2.

«ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МЕНЕДЖМЕНТУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»

- 2.1. Особливості здійснення права власності на пам'ятки.
- 2.2. Управління охороною об'єктів історико-культурної спадщини.
- 2.3. Фінансування об'єктів історико-культурної спадщини.

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Публікації науково-педагогічного працівника за темою навчальної дисципліни:

1. Kovalenko Ye. The Success Phenomenon in Socio-Cultural Management. *Socio-Cultural Management Journal*. 2021. Volume 4, Number 1. P. 3-33.
2. Kovalenko Ye. The Scientific and Philosophical Understanding of Socio-Cultural Essence of Management. *Socio-Cultural Management Journal*. 2020. Volume 3, Number 2. P. 30-56.
3. Kovalenko Ye. Theory and History of the Humanistic Management Culture in the Era of Industrialism. *Socio-Cultural Management Journal*. 2020. Volume 3, Number 1. P. 39-65.
4. Kovalenko Ye. The Cross-Cultural Communications in Business Trips: Statistical Measures in Coordinates of Ukraine. *Communications*. 2019. Vol. 21, № 4. P. 104–112.
5. Kovalenko Ye. Humanism as a Philosophical Category and Socio-Cultural Phenomenon in the Society's Life Management. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Management of Social and Cultural Activity*. 2019. Volume 2, Number 2. P. 3-31.
6. Kovalenko Ye. Irrational Concept of Management Education. *Management*

- Abilities: Theoretical-Empirical Analysis* : Monograph. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2019. P. 101–119.
7. Коваленко Є. Я. Адміністративна культура менеджменту в епоху індустріального суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 1. С. 155–161.
  8. Коваленко Є. Я. Управлінська культура людських відносин. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 230–235.
  9. Коваленко Є. Я. Біхевіоризм як специфічний напрям в культурі індустріального менеджменту. *Мистецтвознавчі записки*. 2019. Вип. 35. С. 14–21.
  10. Коваленко Є. Я. Особливості культури менеджменту пізнього індустріалізму. *Культура і сучасність*. 2019. № 1. С. 14–21.
  11. Коваленко Є. Я. Теорія та історія культури механістичного менеджменту. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Менеджмент соціокультурної діяльності*. 2019. Том. 2. № 1. С. 32–63.
  12. Мартинишин Я. М., Коваленко Є. Я. Мистецтво управління й освітні технології підготовки менеджерів соціокультурної діяльності : монографія. Біла Церква, 2018. 412 с.
  13. Коваленко Є. Я. Культура менеджменту Стародавнього Єгипту, Шумеру та Вавилонії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 1. С. 76–82.
  14. Коваленко Є. Я. Культура управління Стародавньої Греції. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 3. С. 138–143.
  15. Коваленко Є. Я. Специфіка культури менеджменту Високого Середньовіччя. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 4. С. 152–158.
  16. Коваленко Є. Я. Особливості культури менеджменту в Стародавній Індії. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2018. Вип. I (10). С. 24–31.
  17. Коваленко Є. Я. Гуманістичні («утопічні») проекти культури менеджменту епохи Відродження. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2018. Вип. II (11). С. 21–28.
  18. Коваленко Є. Я. Становлення культури менеджменту в Стародавньому Китаї. *Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 26–33.
  19. Коваленко Є. Я. У кругообігу добра і зла: управлінське мистецтво Ніколо Макіавеллі. *Культура і сучасність*. 2018. № 2. С. 3–10.
  20. Коваленко Є. Я. Передумови виникнення культури індустріального менеджменту. *Мистецтвознавчі записки*. 2018. Вип. 34. С. 11–24.
  21. Коваленко Є. Я. Менеджмент як феномен культури Стародавнього Риму. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2018. Вип. 40. С. 35–45.
  22. Коваленко Є. Я. Культура наукової організації праці та управління як

- основа індустріального життєустрою суспільства. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2018. Вип. 41. С. 12–23.
23. Коваленко Є. Я. Культура управління на шляху від Середньовіччя до Індустріалізму крізь призму економічних шкіл. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2018. Вип. 27. С. 58–65.
24. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 4. С. 26–31.
25. Коваленко Є. Я. Менеджмент доіндустріального суспільства: теорія, історія, культура та мистецтво управління : монографія. Біла Церква, 2017. 230 с.
26. Коваленко Є. Я. Мистецтво управління як парадигма менеджмент-освіти ХХІ століття. *Економіка і менеджмент культури*. 2015. № 2. С. 31–44.
27. Kovalenko Ye. Bifurcation of civilization as a natural mechanism global culture change management. *European science*. 2019. № 3 (45). P. 108–110.
28. Kovalenko Ye. Methods of researching the theory and history of management culture. *European science*. 2019. № 2 (44). P. 93–95.
29. Коваленко Е. Я. Особенности культуры менеджмента Средневековья. *Наука, техника и образование*. 2018. № 7 (48). С. 69–70.
30. Коваленко Е. Я. Специфика культуры менеджмента Древнего Востока. *Academy*. 2018. № 9 (36). С. 49–50.
31. Kovalenko Ye. Culture of Renaissance management. *European science*. 2018. № 7 (39). P. 53–55.
32. Коваленко Е. Я. Основные штрихи культуры менеджмента Древнего Запада. *Наука, образование и культура*. 2018. № 8 (32). С. 59–60.
33. Kovalenko Ye. Hybrid models of management in the information society. *European research*. 2017. № 8 (31). P. 42–44.

Основна:

1. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури / НАН України; Інститут історії України / В.О. Горбик (відп. ред.). – К., 1999. – 304 с.
2. Горбик В. О. «Звід пам'яток історії та культури України» у дослідженні і охороні культурної спадщини: досвід, проблеми, перспективи : монографія / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2012. – 192 с.
3. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження / за ред. В. О. Горбика, С. І. Кота. – К. : НАН України; Ін-т історії України, 2008. – 400 с.
4. Історико-культурні заповідники. Плани організації територій / за ред. В. В. Печерського. – К., 2014. – 256 с.
5. Класифікатори нерухомих об'єктів культурної спадщини України / НДІ пам'яткоохорон. дослідж. – К. : Фенікс, 2012. – 77 с.
6. Лбова Л. В. Менеджмент історико-культурного насліддя. – Новосибірськ, 2017. – 286 с.
7. Поливач. К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів

- України : монографія / К. А. Поливач. – К. : Ін-т географії, 2012. – 208 с.
8. Правова охорона культурної спадщини. – К. : Інтерграфік, 2014. – 320 с.
  9. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39.
  10. Природна та етнокультурна спадщина України: новітні дослідження / за ред. В. В. Стецюка. – К. : Вища школа, 2012. – 344 с.

Додаткова:

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41.
3. Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини : міжнародні документи. – К. : Фенікс, 2008. – 176 с.
4. Паризька Декларація «Про культурну спадщину як рушійну силу розвитку». Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS). – Париж, 2011. – 11 с.
5. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації : Закон України від 23.09.2008 р. №574-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 8.
6. Баллер Э. А. Социальный прогресс и культурное наследие / Э. А. Баллер. – М. : Наука, 2017. – 226 с.
7. Боярский П. В. Введение в памятниковедение / П. В. Боярский. – М., 2015. – 249 с.
8. Клебанов Л. Р. Памятники истории и культуры: правовой статус и охрана : монография / Л. Р. Клебанов. – М. : НОРМА, 2018. – 160 с.
9. Кулешова М. Е. Управление культурными ландшафтами и иными объектами историко-культурного наследия в национальных парках. – М. : ЦОДП, 2016. – 304 с.
10. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 25.

Посилання на сайти:

1. Офіційний сайт ЮНЕСКО. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org>.
2. Українські пам'ятки, що входять до світової спадщини ЮНЕСКО. – Режим доступу: http://24tv.ua/7_ukrayinskih_pamyatok_vhodyat_do_svitovoyi_spadshhini_yunesko_n573670.

Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Ноутбук, проектор, екран, Інтернет для проведення лекційних, практичних занять.

Мобільний пристрій (телефон, планшет) з інтернет доступом для:

- комунікації та опитувань;
- виконання завдань самостійної роботи;
- проходження тестування (поточний, модульний, підсумковий контроль).

Код компетентності (згідно ОПП)	Назва компетентності	Код програмного результату навчання	Назва програмного результату навчання	Методи навчання	Методи оцінювання результатів навчання
ЗК3.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ПРН1.	Відшукувати, аналізувати та оцінювати інформацію, необхідну для постановки і вирішення як професійних завдань так і особистісного розвитку.	МН1 МН2	МО2
ЗК4.	Здатність приймати обґрунтовані рішення.	ПРН2.	Використовувати на практиці фаховий науково-термінологічний апарат, вміти представляти підсумки виконаної роботи.	МН4	МО7
ЗК5.	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	ПРН4.	Здійснювати власну наукову та професійну діяльність з дотриманням вимог чинного законодавства.	МН6	МО7
СК5.	Здатність організувати та реалізувати	ПРН5.	Використовувати міждисциплінарний підхід до	МН5	МО6

	науково-дослідні, науково-виробничі, соціокультурні проекти.		вирішення складних задач і проблем соціокультурної діяльності.		
СК6.	Здатність швидко адаптуватися до викликів часу до специфічних умов і напрямів професійної діяльності.	ПРН6.	Аналізувати та оцінювати ризики, приймати ефективні рішення з питань соціокультурної діяльності.	МН2	МО8
СК7.	Здатність здійснювати експертизу та надавати консультаційну допомогу у розробленні соціокультурних проектів і програм	ПРН8.	Використовувати «модель 4к» для розв'язання задач і прийняття рішень, ведення переговорів і наукових дискусій у сфері менеджменту соціокультурної діяльності.	МН6	МО9
СК9.	Здатність працювати з високим ступенем автономії, оцінювати потенційні результати, ризики, брати відповідальність за планування і реалізацію соціокультурного проекту.	ПРН10.	Здійснювати стратегічне, діагностичне, оперативне управління соціокультурним и інституціями і проектами.	МН4	МО7
СК10.	Здатність до прогностичної та проектної діяльності у сфері культури, моделювання інноваційних соціокультурних процесів і явищ, виявлення тенденцій їх розвитку.	ПРН12.	Збирати необхідні дані з різних джерел, обробляти і аналізувати їх практичні результати із застосуванням сучасних методів та спеціалізованого програм.	МН4	МО9

ВИДИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ОЦІНЮВАННЯ

Методи навчання

- МН1 – словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
МН2 – практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
МН3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
МН5 – відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
МН6 – самостійна робота (розв'язання завдань);
МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота.

Методи оцінювання результатів навчання

- МО2 – усне або письмове опитування
МО3 – колоквіум,
МО4 – тестування;
МО5 – командні проекти;
МО6 – реферати, есе;
МО7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
МО8 – презентації та виступи на наукових заходах;
МО9 – захист лабораторних і практичних робіт;
МО10 – залік.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»

Поточне тестування та самостійна робота						ІНДЗ	Сума
Змістовний модуль 1			Змістовний модуль 2				
T1.1	T1.2	T1.3	T2.1	T2.2	T2.3	20	100
5	5	5	5	5	5		
Модульний контроль – 25			Модульний контроль – 25				

СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми / виду діяльності може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в розподілі балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти НАКККіМ за такими рівнями та критеріями:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	А	відмінно	<ul style="list-style-type: none"> - здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, - вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, - вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, - переконливо аргументує відповіді, - самостійно розкриває власні здібності 	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
82-89	В	дуже добре	<ul style="list-style-type: none"> - здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, - вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, - самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна 	Достатній конструктивно-варіативний	добре	

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
74-81	C	добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом; - самостійно застосовувати її на практиці; - контролювати власну діяльність; - виправляти помилки, з поміж яких є суттєві, - добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	задовільно	- здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу; - виявляє знання і розуміння основних положень, - за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал; - виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній репродуктивний	задовільно	
60-63	E	достатньо	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрово	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального	Низький рецептивно-продуктивний	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	Низький рецептивно-продуктивний	незадовільно	не зараховано

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо.

Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг лише під час складання іспитів (підсумкового модульного контролю) за графіком екзаменаційної сесії. Залік виставляється за результатами поточного модульного контролю, проводиться по завершенню вивчення навчальної дисципліни.

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ

При організації освітнього процесу здобувачі вищої освіти, викладачі, методисти та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Кодексу академічної доброчесності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Положення про проведення практики студентів бакалаврського та магістерського рівнів Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Кожен викладач ставить здобувачам вищої освіти систему вимог та правил поведінки здобувачів вищої освіти на заняттях, доводить до їх відома методичні рекомендації щодо виконання різних видів робіт. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність під час практичного заняття; (не)допустимість пропусків та запізень на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; несвоєчасне виконання поставленого завдання тощо.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Здобувач вищої освіти виконуючи самостійну або індивідуальну роботу повинен дотримуватись політики доброчесності. У разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти він отримує незадовільну оцінку і повинен повторно виконати завдання, які передбачені у силабусі.